

دیدگاه مرکز درباره

آسیب‌شناسی لایحه بودجه ۱۴۰۲ شهرداری تبریز

در حوزه ساماندهی حاشیه‌نشینی

شماره: ۲۷۲-۶/م/پ | تاریخ: ۱۴۰۱/۱۱/۲۷

متن (PDF) از طریق سایت مرکز به نشانی rctbz.tabriz.ir قابل دریافت است.

آدرس: خیابان توانیر، اول خیابان شفیق‌زاده، جنب فرهنگسرای شهید بهشتی

الحمد لله

مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی
کلاشنهر تبریز

دیدگاه مرکز درباره

آسیب‌شناسی لایحه بودجه ۱۴۰۲ شهرداری تبریز

در حوزه ساماندهی حاشیه‌نشینی

شماره: ۲۷۲-۶/م/پ | تاریخ: ۱۴۰۱/۱۱/۲۷

حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به مرکز پژوهش‌های شورای شهر تبریز است.
متن (PDF) از طریق سایت مرکز به نشانی rctbz.tabriz.ir قابل دریافت است.
آدرس: خیابان توانیر، اول خیابان شفیع‌زاده، جنب فرهنگسرای شهید بهشتی

مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر تبریز

عنوان اصلی: آسیب‌شناسی لایحه بودجه ۱۴۰۲ شهرداری تبریز

عنوان فرعی: در حوزه ساماندهی حاشیه‌نشینی

پدیدآور: امیر دهقان

ناظر: معاونت پژوهشی مرکز

نوع و شماره: دیدگاه (۱۲)

شماره: ۲۷۲-۶/م/پ | تاریخ: ۱۴۰۱/۱۱/۲۷

متن (PDF) از طریق سایت مرکز قابل دریافت است

این متن در پرتال جامع مطالعات شهری ایران بارگذاری شده است

دریافت نظر و پیشنهاد: rctc@tabriz.ir | ۰۴۱-۲۱۰۴۰۹۰۰

آدرس: خیابان توانیر، اول خیابان شفیغ‌زاده، جنب فرهنگسرای شهید بهشتی

مقدمه

پدیده حاشیه‌نشینی در ایران از سال ۱۳۲۰ بروز کرد و نخستین اشکال حاشیه‌نشینی در تهران ظاهر شد، اما تنها به تهران محدود نماند و سایر شهرها به فراخور تغییرات اقتصادی و اجتماعی درگیر ظهور حاشیه‌نشینی شدند؛ موضوعی که بعد از اصلاحات ارضی رشد انفجاری داشت و از دهه شصت به بعد یکی از مشکلات دائمی شهرهای بزرگ ایران به شمار می‌رود. بنابراین شهر و شهرنشینی در ایران با بروز مشکلاتی چون بی‌مسکنی و بد مسکنی، معضل حاشیه‌نشینی و رشد زاحه‌ها و سکونتگاه‌های غیررسمی، چالش‌های زیست‌محیطی، دسترسی نداشتن به آب آشامیدنی سالم و بهداشتی، معضل دفع زباله و عدم بازیافت آن، مشکلات ترافیکی و رفت‌وآمد، گسترش آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی، گسترش آسیب‌های روانی و شخصیتی، عدم توزیع عادلانه امکانات و خدمات شهری موردنیاز شهروندان، مسئله تأمین کار و درآمد برای همه آحاد شهروندان، انواع نارضایتی‌های جمعی و ظهور نافرمانی اجتماعی و احساس بی‌تعلق و بیگانگی با شهر همراه بوده است. باین وجود، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در سطوح بین‌المللی و ملی بر قابلیت شهرها برای بهبود کیفیت زندگی انسان‌ها تأکید دارند. شهرها به‌عنوان بستر زیست بشر، نقش اساسی در ایجاد رضایت داشته و در واقع شکل‌دهندهٔ سبک زندگی انسان و تعیین‌کنندهٔ کیفیت زندگی هستند. توجه به کیفیت محیط انسان‌ساخت، علاوه بر تشویق مردم به حضور در آن، بر القای حس رضایت در افراد مؤثر است. از این منظر، به‌منظور حل مشکلات بشرِ شهرنشین و ارتقای ابعاد کیفی زندگی، مفهوم کیفیت زندگی مطرح و مورد تحقیق قرار گرفته است. مفهوم کیفیت زندگی، ویژگی‌های کلی محیط در یک ناحیه را نشان می‌دهد که به‌عنوان ابزاری قدرتمند، برای نظارت بر برنامه‌ریزی توسعهٔ اجتماعی به کار می‌رود. همچنین به‌عنوان معیاری برای سنجش میزان برآورده‌شدن نیازهای روحی، روانی و مادی جامعه و خانواده تعریف شده است. موضوع کیفیت زندگی در سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته و به‌طور فزاینده‌ای به موضوع تحقیقات علمی و تئوری در زمینه‌های مختلف تبدیل شده است. مطالعهٔ این مفهوم بر پایهٔ این فرضیه بنیادین است که محیط اجتماعی و فیزیکی، می‌تواند بر روی خوشبختی و رفاه مردم ساکن در یک محله تأثیرگذار باشد. به‌طور کلی رویکرد کیفیت زندگی شهری، تلاشی در جهت ایجاد شهر سالم و فراهم آوردن خدمات شهری مناسب و در دسترس برای همگان در چارچوب پایداری و ایجاد احساس رضایت است. تبریز به‌عنوان یکی از کلان‌شهرهای کشور، همواره جاذب جمعیت بوده است که بخش عمده‌ای از این جمعیت به دلیل ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی از جمله سطح سواد، میزان درآمد و وابستگی‌های قومی در مناطق حاشیه‌نشین تبریز، سکونت گزیده‌اند. هم‌زمان با افزایش جمعیت و مهاجرت به این مناطق، مشکلات متعدد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی را به همراه داشته و به‌طور کلی، منجر به کاهش کیفیت زندگی در محلات حاشیه‌نشین شده است. شهرداری تبریز سال‌هاست با اجرای طرح‌هایی تحت عنوان ساماندهی مناطق حاشیه‌نشین، در تلاش است مشکلات این مناطق را رفع کند، اما بهبود یا ارتقای کیفیت زندگی، مستلزم توجه به همهٔ شاخص‌های کالبدی، اقتصادی، زیست‌محیطی، فرهنگی و اجتماعی و ... است. با توجه به این تعاریف در گزارش حاضر، به آسیب‌شناسی نقاط قوت و ضعف بودجه پیشنهادی ۱۴۰۲ شهرداری تبریز در حوزه حاشیه‌نشینی پرداخته و بررسی می‌کنیم که آیا بودجه پیشنهادی در راستای ارتقای کیفیت زیستی ساکنان بوده است یا خیر.

۱- معیارهای ارزیابی بهبود کیفیت زندگی حاشیه‌نشینان

سازمان ملل و بانک جهانی با در نظر گرفتن شاخص‌های محیط فیزیکی، محیط اقتصادی و محیط اجتماعی، معیارهایی برای بهبود کیفیت زندگی حاشیه‌نشینان تعریف کرده‌اند. با بومی‌سازی این معیارها و در نظر گرفتن شش مأموریت اصلی شهرداری، معیارهای زیر را برای ارزیابی بودجه پیشنهادی شهرداری در حوزه ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی، تعیین کردیم^۱:

۱. توانمندسازی و خدمات محله‌ای
۲. تملک و مسیرگشایی
۳. نوسازی یا ساخت مسکن ارزان‌قیمت
۴. ساماندهی و مناسب‌سازی معابر
۵. ترمیم و تکمیل شبکه روشنایی
۶. زیباسازی محیطی
۷. احداث میادین و فضاهای ورزشی
۸. احداث فضاهای فرهنگی و آموزشی
۹. حمل‌ونقل عمومی و دسترسی‌های ترافیکی
۱۰. احداث پارک و فضای سبز
۱۱. تجهیز محلات به سیستم و ابزار جمع‌آوری و دفع زباله
۱۲. تجهیز و احداث تأسیسات شهری از جمله سیستم دفع فاضلاب
۱۳. بهسازی کانال‌های موجود و احداث کانال‌های دفع آب‌های سطحی
۱۴. احداث سالن‌های چندمنظوره
۱۵. پایدارسازی دامنه‌ها و ترانشه‌ها
۱۶. احداث ایستگاه‌های آتش‌نشانی یا پست‌های امداد و نجات

۲- سیاست‌های ابلاغی فرادستی در حوزه حاشیه‌نشینی

در لایحه بودجه شهرداری علاوه بر ملاحظات مالی از جمله مصارف و منابع، باید سیاست‌های ابلاغی و اسناد فرادستی، از جمله دستورالعمل‌های وزارت کشور، سیاست‌های ابلاغی شورای شهر و ... مدنظر قرار گیرد. در این اسناد، تذکراتی راجع به ساماندهی حاشیه‌نشینی داده شده است که در این بخش به آن‌ها اشاره می‌شود:

۲-۱- بخشنامه وزارت کشور

^۱ اصغری زمانی، اکبر و همکاران (۱۳۹۰). ارزیابی کیفیت زندگی شهری در مناطق حاشیه‌نشین با استفاده از مدل تحلیل عاملی

- ✓ بازآفرینی شهری باتوجه‌به سند ملی معماری و شهرسازی ایرانی - اسلامی و محرومیت‌زدایی از بافت‌های ناکارآمد یا محلات کم‌برخوردار
- ✓ احیا و مرمت بافت‌های ارزشمند تاریخی، فرهنگی، بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری و توانمندسازی حاشیه شهرها و سکونتگاه‌های غیررسمی با مشارکت سایر دستگاه‌های اجرایی
- ✓ اولویت‌دادن به مناطق و محلات اسکان غیررسمی

۲-۲- سیاست‌های ابلاغی شورای شهر

- ✓ سیاست ناحیه محوری، محله محوری و خدمات محوری شهرداری با تأکید بر بهبود کیفیت خدمات و رعایت عدالت اجتماعی و محرومیت‌زدایی از بافت‌های ناکارآمد، محلات کم‌برخوردار، حاشیه‌نشین و روستاهای الحاقی در قالب پروژه‌های مشخص، در برنامه بودجه ۱۴۰۲ پیش‌بینی گردد.
- ✓ حمایت و ساخت مسکن ارزان‌قیمت در راستای پشتیبانی از طبقات ضعیف شهر، با مشارکت سازمان‌های کمیته امداد، بهزیستی، مسکن و شهرسازی و مؤسسات خیریه مسکن‌ساز با تأکید بر تسریع در اجرای برنامه‌های قرارگاه مسکن

۲-۳- قانون برنامه ۵ ساله ششم توسعه (۱۴۰۰-۱۳۹۶)

- ✓ سامان‌بخشی مناطق حاشیه‌نشین و پیشگیری و کنترل ناهنجاری‌های عمومی ناشی از آن
- ۲-۴- برنامه راهبردی - عملیاتی شهرداری تبریز (برنامه ۵ ساله)
- ✓ شناسایی تأمین کمبودهای خدماتی بافت‌های فرسوده و حاشیه‌نشین
- ✓ شناسایی و اجرای پروژه‌های محرک توسعه، با مشارکت دستگاه‌های دولتی در بافت‌های فرسوده و مسئله‌دار

۳- مقایسه تطبیقی بودجه مصوب ۱۴۰۱ و بودجه پیشنهادی ۱۴۰۲ در بخش بازآفرینی شهری

در جدول زیر، به مقایسه تطبیقی بودجه مصوب سال ۱۴۰۱ و بودجه پیشنهادی سال ۱۴۰۲ در بخش بازآفرینی شهری پرداخته‌ایم. همان‌طور که ملاحظه می‌کنید بودجه این بخش (در مرکز و مناطق) که شامل حفظ و نوسازی اماکن تاریخی، ساماندهی بافت‌های فرسوده، ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی و بازسازی بافت‌های تاریخی و فرهنگی است، نسبت به بودجه مصوب سال گذشته، ۳۷۱ درصد افزایش یافته است. سهم بازآفرینی شهری در بودجه سال گذشته، ۳/۸۴ درصد و در لایحه بودجه سال آتی، ۷/۶۳ درصد است.

عنوان برنامه	عنوان طرح	عملکرد قطعی ۱۴۰۰	بودجه مصوب ۱۴۰۱	سهم از بودجه ۱۴۰۱	بودجه پیشنهادی ۱۴۰۲	سهم از بودجه ۱۴۰۲	میزان رشد
بازآفرینی شهری	-	۹۸.۴۱۹.۸۶۹.۲۰۰	۳۵۲.۸۰۰.۰۰۰.۰۰۰	٪۳.۸۴	۱.۳۱۰.۲۰۰.۰۰۰.۰۰۰	٪۷.۶۳	٪۳۷۱
-	حفظ و نوسازی اماکن تاریخی	۰	۱.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	٪۰.۰۱	۸۵.۲۰۰.۰۰۰.۰۰۰	٪۰.۵	٪۸۵۲۰
-	ساماندهی بافت فرسوده	۱۲۱.۵۴۱.۶۰۰	۳۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	٪۰.۳۳	۱۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	٪۰.۰۸۷	٪-۵۰
-	ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی	۹۷.۳۳۶.۷۹۶.۶۰۰	۲۱۲.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	٪۲.۳	۱.۱۶۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	٪۶.۸	٪۴۴۹
-	ساماندهی و بازسازی بافت‌های تاریخی - فرهنگی	۹۶۱.۵۳۱.۰۰۰	۱۰۹.۸۰۰.۰۰۰.۰۰۰	٪۱.۲	۴۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	٪۰.۲۶	٪-۵۹

اعداد به تومان است

۴- جدول مربوط به پروژه‌های ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی در بودجه پیشنهادی ۱۴۰۲

در طرح ساماندهی محلات حاشیه‌نشین و سکونتگاه‌های غیررسمی، ۱۸ پروژه تعریف شده است و بودجه این بخش، نسبت به بودجه مصوب سال گذشته، ۴۴۹ درصد افزایش داشته است. از مجموع ۱۸ پروژه تعریف شده در این طرح، ۱۴ پروژه جدید است که البته برای دو پروژه احداث واحدهای ساختمانی قرارگاه مسکن در مناطق ۴ و ۶، اعتبار «صفر» در نظر گرفته شده است. ۳ پروژه «احداث ۴۵ متری انقلاب تا ایده‌لو با افزایش بودجه صفر درصدی»، «ساماندهی و مناسب‌سازی معابر در بافت حاشیه‌نشین با افزایش بودجه ۳۰۰ درصدی» و «توانمندسازی و انجام خدمات محله‌ای محلات حاشیه‌نشین و کم‌برخوردار، با افزایش بودجه ۲۸۰۰ درصدی» مجموعاً با اعتبار ۱۹۳ میلیارد تومان، در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ نیز، تکرار شده است. همچنین ۱۰ پروژه با عناوین «احداث واحدهای ساختمانی قرارگاه مسکن (۷ مورد)»، «احداث شهرک جوانان»، «آماده‌سازی قطعات شهرک صدرا (سهم شهرداری)» و «احداث واحدهای ساختمانی اسد گولی»، با اعتبار ۸۷۷ میلیارد تومان، برای ساخت مساکن ارزان‌قیمت، پیش‌بینی شده است. یک پروژه نیز با عنوان «تملک و مسیر گشایی نیمه‌تمام (با اولویت صفر بقال، حیدر تکیه‌سی، شهید جودی به کوثر)»، ذیل طرح «تعریض خیابان‌ها و معابر» پیش‌بینی شده که نسبت به سال گذشته، ۵۰۰ درصد افزایش اعتبار داشته است.

ردیف	عنوان طرح	عنوان پروژه	عملکرد قطعی ۱۴۰۰	بودجه مصوب ۱۴۰۱	بودجه پیشنهادی ۱۴۰۲	میزان رشد
۱	ساماندهی محلات حاشیه‌نشین و سکونتگاه‌های غیررسمی	-	۹۷.۳۳۶.۷۹۶.۶۰۰	۲۱۲.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	۱.۱۶۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	%۴۴۹
۲	-	م ۳- پله گذاری کوی انقلاب مارالان	۰	۰	۱.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	جدید
۳	-	م ۴- احداث واحدهای ساختمانی قرارگاه مسکن	۰	۰	۰	جدید
۴	-	م ۷- احداث واحدهای ساختمانی قرارگاه مسکن	۰	۰	۴۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	جدید
۵	-	مرکز - احداث شهرک جوانان	۰	۰	۶۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	جدید
۶	-	م ۳- خاک برداری، محوه سازی و اجرای پله ها و پیاده رویهای فاز ۲ پارک جنگلی مارالان	۰	۰	۷.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	جدید
۷	-	م ۵- احداث واحدهای ساختمانی قرارگاه مسکن	۰	۰	۵۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	جدید
۸	-	م ۶- احداث واحدهای ساختمانی قرارگاه مسکن	۰	۰	۰	جدید
۹	-	م ۷- آماده سازی قطعات شهرک صدرا (سهم شهرداری)	۰	۰	۲.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	جدید
۱۰	-	م ۳- احداث واحدهای ساختمانی قرارگاه مسکن	۰	۰	۴۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	جدید
۱۱	-	م ۱- احداث ۴۵ متری انقلاب تا ایده‌لو	۲.۲۴۶.۴۸۶.۰۰۰	۵۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	۵۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	۰
۱۲	---	م ۱۰- ساماندهی و مناسب سازی معابر در بافت حاشیه‌نشینی	۳۴.۴۳۷.۸۱۱.۲۰۰	۱.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	۳.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	%۳۰۰
۱۳	-	م ۱۰- احداث واحدهای ساختمانی قرارگاه مسکن (اسد گولی)	۰	۰	۱۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	جدید

ردیف	عنوان طرح	عنوان پروژه	عملکرد قطعی ۱۴۰۰	بودجه مصوب ۱۴۰۱	بودجه پیشنهادی ۱۴۰۲	میزان رشد
۱۴	-	م ۱- توانمندسازی و انجام خدمات محله‌ای محلات حاشیه‌نشین و کم‌برخوردار	۱.۵۶۱.۵۲۵.۷۰۰	۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	۱۴۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	%۲۸۰۰
۱۵	-	م ۲- احداث واحدهای ساختمانی قرارگاه مسکن	۰	۰	۶۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	جدید
۱۶	-	م ۱- تملک مسیر گشایی‌های نیمه‌تمام در سطح منطقه (با اولویت پل کابلی، شهید عزیزی، پزشکان، امام‌زاده، رمضان دره‌سی، قوشخانه)	۵۹.۰۹۰.۹۷۳.۷۰۰	۰	۷۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	جدید
۱۷	-	م ۱- احداث واحدهای ساختمانی قرارگاه مسکن (۱۵۰ واحد)	۰	۰	۷۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	جدید
۱۸	-	م ۱- احداث مجتمع فرهنگی و فرهنگسرا در قبرستان ملک	۰	۰	۱۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	جدید
۱۹	-	م ۱- تملک و احداث فرهنگسرا در ملا زینال	۰	۰	۷.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	جدید
۲۰	تعریض خیابان‌ها و معابر	تملك و مسیر گشایی نیمه‌تمام (با اولویت صفریقال، حیدر تکیه‌سی، شهید جودی به کوثر)	۹۳۵.۲۷۲.۴۰۰	۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	۲۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰	%۵۰۰

ارقام به تومان است.

۵- ارزیابی معیارها

در این گزارش، شاخص‌های ارتقا کیفیت زندگی حاشیه‌نشینان و اسناد و سیاست‌های ابلاغی را، معیار ارزیابی بودجه در بخش حاشیه‌نشینی قرار دادیم. در پروژه‌های پیشنهادی، از ۱۶ شاخص بهبود کیفیت زیستی حاشیه‌نشینان، ۵ شاخص «احداث مسکن ارزان‌قیمت»، «توانمندسازی و خدمات محله‌ای»، «تملك و مسیر گشایی»، «ساماندهی و مناسب‌سازی معابر» و «احداث فضاهای فرهنگی و آموزشی» لحاظ شده است و تمامی پروژه‌ها با اسناد و سیاست‌های فرادستی مطابقت دارد.

عنوان پروژه	معیار ارتقا کیفیت زندگی	مطابقت با اسناد فرادستی
پله گذاری کوی انقلاب مارالان	توانمندسازی و خدمات محله‌ای	دارد
احداث واحدهای ساختمانی قرارگاه مسکن (۷ مورد)	ساخت مسکن ارزان‌قیمت	دارد
احداث شهرک جوانان	ساخت مسکن ارزان‌قیمت	دارد

عنوان پروژه	معیار ارتقا کیفیت زندگی	مطابقت با اسناد فراستی
خاک برداری، محوطه سازی و اجرای پله ها و پیاده روهای فاز ۲ پارک جنگلی مارالان	توانمندسازی و خدمات محله ای / ساماندهی و مناسب سازی معابر	دارد
آماده سازی قطعات شهرک صدرا (سهم شهرداری)	توانمندسازی و خدمات محله ای / ساماندهی و مناسب سازی معابر	دارد
احداث ۴۵ متری انقلاب تا ایده لو	تملك و مسیر گشایی	دارد
ساماندهی و مناسب سازی معابر در بافت حاشیه نشینی	ساماندهی و مناسب سازی معابر	دارد
احداث واحدهای ساختمانی قرارگاه مسکن (اسد گولی)	ساخت مسکن ارزان قیمت	دارد
توانمندسازی و انجام خدمات محله ای محلات حاشیه نشین و کم برخوردار	توانمندسازی و خدمات محله ای	دارد
تملك مسیر گشایی های نیمه تمام در سطح منطقه (با اولویت پل کابلی)	تملك و مسیر گشایی	دارد
احداث مجتمع فرهنگی و فرهنگسرا در قبرستان ملك	احداث فضاهای فرهنگی و آموزشی	دارد
تملك و احداث فرهنگسرا در ملا زینال	احداث فضاهای فرهنگی و آموزشی	دارد

۶- ارزیابی عملکرد شهرداری تبریز در حوزه ساماندهی حاشیه نشینی در سال ۱۴۰۱

در بودجه سال ۱۴۰۱ برای ساماندهی حاشیه نشینی، مجموعاً ۱۷ پروژه با اعتبار ۲۴۰ میلیارد تومان پیش بینی شده بود که از این تعداد، پروژه های «ایجاد دسترسی پیاده از سیلاب قوشخانه به پارک قلم»، «احداث، تکمیل و تجهیز میدین ورزشی محلات کم برخوردار»، «توانمندسازی و انجام خدمات محله ای حاشیه نشین و کم برخوردار» و «ساماندهی و مناسب سازی معابر در بافت حاشیه نشینی» به طور کامل اجرا شده است. وضعیت سایر پروژه های تعریف شده نیز به شرح زیر است:

- ✓ تملك و اجرای مسیر منافزاده تا پایان سال تمام می شود.
- ✓ فاز اول مسیر قوشخانه انجام شده و فاز دوم تا ۸۰ درصد پیشرفت داشته است.
- ✓ در مسیرهای نامور، میرحمزه و رمضان دره سی که در ارتباط و اتصال با یکدیگر هستند، فقط بخش تملك به پایان رسیده است.
- ✓ تملك مسیر علی بقال تمام شده؛ ولی اجرا نشده است.
- ✓ تملك مسیر حیدر تکیه سی تمام نشده است.
- ✓ تملك و اجرای مسیر سعید آباد به کوثر انجام نشده است.
- ✓ تملك و اجرای مسیرهای صفر بقال و شهید جودی انجام نشده است.

۶-۱- نقاط قوت لایحه بودجه در بخش ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی

- ✓ شهرداری تبریز در لایحه بودجه سال آینده، اعتبار ویژه‌ای برای آماده‌سازی زمین و ساخت مسکن در نظر گرفته است؛ این موضوع چه با هدف ساخت مسکن برای حاشیه‌نشینان و چه با هدف ایجاد ارزش افزوده برای زمین‌های خالی شهرداری می‌تواند جز نکات مثبت بودجه شود.
- ✓ همچنین در حوزه ساخت مسکن، برای غالب مناطق، اعتبار ساخت پیش‌بینی شده است.
- ✓ بر اساس اسناد فرادستی مبنی بر ساماندهی و توانمندسازی محلات حاشیه‌نشین، شهرداری تبریز علاوه بر تعریف ۱۴ پروژه جدید، مبلغ ۱۴۳ میلیارد تومان با دو عنوان «توانمندسازی و انجام خدمات محله‌ای حاشیه‌نشین و کم‌برخوردار با ۲۸۰۰ درصد افزایش» و «ساماندهی و مناسب‌سازی معابر در بافت حاشیه‌نشینی با ۳۰۰ درصد افزایش نسبت به بودجه مصوب سال قبل»، به موضوع خدمات محله‌ای در مناطق حاشیه‌نشین اختصاص یافته است.
- ✓ تملک و اجرای امتداد خیابان ۴۵ متری انقلاب یکی از پروژه‌هایی است که در بودجه سال آتی نیز، مبلغ ۵۰ میلیارد تومان به آن اختصاص یافته و اجرای آن می‌تواند گشایش بزرگی در حوزه حاشیه‌نشینی ایجاد کند.
- ✓ احداث دو فرهنگسرا در محدوده منطقه یک شهرداری (قبرستان ملک و ملازینال)، از نقاط قوت لایحه بودجه است.

۶-۲- نقاط ضعف لایحه بودجه در بخش ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی

- ✓ تخصیص بودجه مجزا برای احداث، تکمیل و تجهیز میادین ورزشی در مناطق کم‌برخوردار، یکی از پروژه‌هایی است که در سیاست‌های اجرایی برنامه پنج‌ساله شهرداری تبریز، بر آن تأکید شده است؛ اما این مورد در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲، پیش‌بینی نشده است.
- ✓ شهرداری تبریز توجه و تمرکز ویژه‌ای، به احداث واحدهای ساختمانی قرارگاه مسکن داشته است. اما جزئیات این پروژه مشخص نیست. مخاطب هدف این واحدها چه کسانی هستند؟ چه تعداد واحد ساخته خواهد شد؟ اگر این واحدها برای ساکنین مناطق حاشیه‌نشین ساخته می‌شود، آیا این افراد توان پرداخت هزینه یا اقساط این واحدها را دارند؟ و ...
- ✓ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲، تعداد زیادی پروژه جدید برای مناطق حاشیه‌نشین پیش‌بینی شده است. این در حالی است که ۳ پروژه از پروژه‌های تعریف شده سال گذشته (شهید جودی، سعیدآباد به کوثر، صفر بقال) اصلاً اجرا نشده‌اند. همچنین مسیر گشایی‌های منافزاده، ملازینال، قوشخانه و نامور در منطقه یک شهرداری و مسیر گشایی‌های علی‌بقال، و حیدرتکیه‌سی در منطقه ده شهرداری، انجام نشده‌اند و یا در مرحله اجرا هستند. بدین جهت در سال جدید هم اعتباری برای تکمیل آنها پیش‌بینی شده است.
- ✓ پروژه‌های تعریف شده در بخش حاشیه‌نشینی فاقد ضمیمه، جزئیات و مستندات مربوط به برآوردهای مالی و اجرایی هستند.

✓ از ۱۶ معیار ارزیابی برای بهبود کیفیت زیست سکونتگاه‌های غیررسمی، پنج معیار «ساخت مسکن ارزان‌قیمت»، «تملك و مسیرگشایی»، «توانمندسازی و خدمات محله‌ای»، «مناسب‌سازی معابر» و «احداث فضاهای فرهنگی»، عمده‌ترین سهم در پروژه‌ها را دارد و سایر معیارها موردتوجه نبوده است.

۷- پیشنهادها

- ✓ توانمندسازی حاشیه‌نشینی تعاریف متفاوتی دارد. بهتر است در بودجه پیشنهادی، مصادیق توانمندسازی مشخص شود.
- ✓ لازم است جزئیات اجرای تملك و مسیرگشایی از جمله حجم تملك، برآورد مالی، ضرورت، اولویت و اهمیت پروژه مشخص شود.
- ✓ برای جلوگیری از برخی ناهماهنگی‌ها بین مناطق معین و گیرنده، تأمین مالی پروژه‌ها از طریق مرکز و خزانه متمرکز انجام شود.
- ✓ برای تأمین نیازهای فرهنگی، اجتماعی و آموزشی محلات حاشیه‌نشین برنامه و پروژه مجزا تعریف شود.
- ✓ با توجه به اهداف در نظر گرفته شده برای احداث شهرک جوانان، برنامه عملیاتی شهرداری تبریز در موضوع جابه‌جایی محدوده پرخطر حاشیه اتوبان پاسداران مشخص شود.

با توجه به هزینه‌های زیست محیطی استفاده از کاغذ، اسناد مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی فقط در قالب الکترونیک منتشر می‌شوند. متن کلیه اسناد، گزارش‌ها و طرح‌های پژوهشی تهیه شده در مرکز در وبگاه مرکز به نشانی: rctbz.tabriz.ir قابل دسترسی است. همچنین این متن‌ها در پرتال جامع مطالعات شهری ایران به آدرس icpus.tehran.ir بارگذاری شده است. لطفاً شما هم با چاپ نکردن این متن‌ها ما را در این زمینه یاری کنید.

نظر رسمی	اظهاری نظر رسمی مرکز در موارد ارجاعی از طرف شورای اسلامی شهر یا شهرداری تبریز
دیدگاه	دیدگاه مرکز در موارد جاری شهری و نقد عملکرد و فعالیت‌های شهرداری و سایر دستگاه‌های اجرایی
گزارش تخصصی	گزارش تخصصی مستخرج از کمیته‌ها، گروه‌های کانونی یا نشست‌ها
انتقال دانش	ارسال مطالب گزیده شده یا چکیده مطالب و گزارش‌های سایر مراکز پژوهشی یا نشست‌های خارج از مرکز
یادداشت	اظهاری نظر کارشناسی توسط افراد خبره که لزوماً مورد تأیید مرکز نیست
انعکاس	تبیین پیشنهاد، انتظار یا مطالبه کارشناسی یا مردمی
خلاصه مدیریت	خلاصه مدیریتی طرح‌های مطالعاتی انجام شده در مرکز
افکارسنجی	گزارش مستخرج از افکارسنجی عمومی یا موردی
تجربه مدیریت	گزارش تجربیات حوزه مدیریت شهری سایر شهرهای داخل و خارج کشور یا گزارش تجربه‌نگاری مدیریت شهری
پرسمان	بیان مسئله یا طرح سؤالاتی در خصوص مسائل جاری شهر از مدیریت شهری و درخواست پاسخگویی
شناخت شهر	گزارش شناخت وضع موجود در قالب متن نقشه یا اینفوگرافی
اسناد مرکز	آیین‌نامه‌ها، فرم‌ها، دفترچه‌های راهنما و سایر مستندات مربوط به شیوه فعالیت مرکز

تبریز به عنوان یکی از کلان‌شهرهای کشور، همواره جاذب جمعیت بوده است که بخشی از این جمعیت به دلیل ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی از جمله سطح سواد، میزان درآمد و وابستگی‌های قومی در مناطق حاشیه‌نشین تبریز، سکونت گزیده‌اند. این موضوع مشکلات متعدد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی را به همراه داشته و به‌طور کلی، منجر به کاهش کیفیت زندگی در محلات شده است. شهرداری تبریز سال‌هاست با اجرای طرح‌هایی تحت عنوان ساماندهی مناطق حاشیه‌نشین، در تلاش است مشکلات این مناطق را رفع کند، اما بهبود یا ارتقای کیفیت زندگی، مستلزم توجه به همه شاخص‌های کالبدی، اقتصادی، زیست‌محیطی، فرهنگی و اجتماعی و ... است. در گزارش حاضر، به آسیب‌شناسی نقاط قوت و ضعف بودجه پیشنهادی ۱۴۰۲ شهرداری تبریز در حوزه حاشیه‌نشینی در راستای ارتقای کیفیت زیستی ساکنان پرداخته شده بوده است.

این بررسی‌ها نشان می‌دهد، از ۱۶ شاخص بهبود کیفیت زیستی حاشیه‌نشینان، پنج شاخص «احداث مسکن ارزان‌قیمت»، «توانمندسازی و خدمات محله‌ای»، «تملک و مسیرگشایی»، «ساماندهی و مناسب‌سازی معابر» و «احداث فضاهای فرهنگی و آموزشی» لحاظ شده است. شهرداری تبریز در لایحه بودجه سال آینده، اعتبار ویژه‌ای برای آماده‌سازی زمین و ساخت مسکن در نظر گرفته است؛ این موضوع چه با هدف ساخت مسکن برای حاشیه‌نشینان و چه با هدف ایجاد ارزش افزوده برای زمین‌های خالی شهرداری می‌تواند مثبت ارزیابی شود به شرط آنکه جزئیات پروژه، تعداد و مخاطب طرح، توان مخاطبان هدف برای پرداخت هزینه مشخص شود. همچنین احداث دو فرهنگسرا در محدوده منطقه یک شهرداری (قبرستان ملک و ملازینال)، از نقاط قوت و عدم تخصیص بودجه مجزا برای احداث، تکمیل و تجهیز میداين ورزشی در مناطق کم‌برخوردار - که در سیاست‌های اجرایی برنامه پنج‌ساله شهرداری تبریز، بر آن تأکید شده است - از نقاط ضعف لایحه ارسالی شهرداری است.

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲، تعداد زیادی پروژه جدید برای مناطق حاشیه‌نشین پیش‌بینی شده است. این در حالی است که ۳ پروژه از پروژه‌های تعریف‌شده سال گذشته (شهید جودی، سعیدآباد به کوثر، صفریقان) اصلاً اجرا نشده‌اند. همچنین مسیرگشایی‌های منافزاده، ملازینال، قوشخانه و نامور در منطقه یک شهرداری و مسیرگشایی‌های علی‌بقال، و حیدرتکیه‌سی در منطقه ده شهرداری، انجام نشده‌اند و یا در مرحله اجرا هستند. ضمناً پروژه‌های تعریف‌شده در بخش حاشیه‌نشینی فاقد ضمیمه، جزئیات و مستندات مربوط به برآوردهای مالی و اجرایی هستند.

در پایان پیشنهاد شده است:

- بودجه پیشنهادی، مصادیق توانمندسازی، جزئیات اجرا، تملک و مسیرگشایی مانند حجم تملک، برآورد مالی، ضرورت، اولویت و اهمیت پروژه‌ها تدقیق شود؛
- برای جلوگیری از برخی ناهماهنگی‌ها بین مناطق معین و گیرنده، تأمین مالی پروژه‌ها از طریق مرکز و خزانه متمرکز انجام شود؛
- با توجه به اهداف در نظر گرفته شده برای احداث شهرک جوانان، برنامه عملیاتی شهرداری تبریز در موضوع جابه‌جایی محدوده پرخطر حاشیه اتوبان پاسداران مشخص شود.

